

emcdda.europa.eu

Наркотиците във фокус

ISSN 1830-5385

Брифинг на Европейския център за мониторинг на наркотиците и наркоманиите

Употребата на кхат в Европа: Отражение върху европейската политика

Кхатът се отглежда в планинските райони на Африканския рог, южната част на Арабския полуостров и по източноевропейското крайбрежие. В части на Етиопия, Кения, Сомалия и Йемен листата му от векове се използват за дъвчене поради леките им стимулиращи качества, а за много хора те са се превърнали в част от социалния живот. Традиционно кхат се използва в племенните общности предимно от мъже по време на „кхатови тържества“ със силно ритуален характер. След около час употребеният го изпитва психическа възбуда и еуфория. Това състояние отстъпва на фаза на спокойствие и вглъбяване, след която ефектът започва да отшумява, което може да бъде придружено от безпокойство, раздразнителност и меланхолия. Традиционно моделите на употреба,

залегнали в такива култури, възникват в съседство с районите, където се отглежда кхат, и вдъхновяват артистичния дух в архитектурата, занаятите, поезията и песните. От края на XIX в. постепеното развитие на транспортната инфраструктура води до откриването на нови пазари за кхат. Неотдавна масовата миграция на хора от Африканския рог се свързваше с разпространената употреба на кхат в съседните страни, Европа и останалата част от света. В наши дни моделите на употреба не са толкова ритуални и могат да бъдат по-прекомерни. Вероятно това може да се дължи на отслабване на защитата от културни фактори, които са регулирали употребата му в миналото. Няма точна статистика на броя на хората, редовно употребяващи кхат в световен мащаб, но

според приблизителните изчисления броят им е около 20 милиона души.

Кхат се употребява от мигрантските общности, идващи от Африка южно от пустинята Сахара, а употребата му се пренебрегва. Наше задължение е да гарантираме, че хората, които работят с тези общности, осъзнават нуждата от идентифициране и реагиране на отрицателните последици, които могат да настъпят като резултат от употребата на това вещество.

Д-р Жоао Гулао,
Председател на управителния
съвет на Европейския център за
мониторинг на наркотиците и
наркоманиите (ЕЦМНН)

Определение

Кхат се наричат младите и крехки листа и филизите на дървото кхат (*Catha edulis*). Кхат има много наименования, сред които „кат“ (Йемен), „джад“ или „чад“ (Етиопия, Сомалия), „мираа“ (Кения) или „марунги“ (Уганда, Руанда). Меките листа и крехките стебла се дъвчат, като се задържат в бузите под формата на топчета.

Ключовите проблеми накратко

1. Кхат съдържа стимулиращи вещества със свойства, подобни на амфетамините. В чиста форма това са вещества, обект на международен контрол, с изключение на листата.
2. Някои държави в Европа, макар и не всички, осъществяват контрол върху кхат. Това е довело до организирането както на законни, така и на незаконни мрежи за пренасянето му. Въпреки че данните за международната търговия, употреба и залавяне са ограничени, от тях е видно, че пазарът на кхат в Европа се разраства.
3. Кхат употребяват предимно първо поколение имигранти от Африка южно от пустинята Сахара, като съществуват недостатъчни данни относно това дали употребата му е преминала в други общности.
4. Употребата на кхат е обект на спорове в мигрантските групи. Някои настояват, че кхат поддържа културната сплотеност, докато други имат религиозни и социални възражения срещу него. Понастоящем липсват данни от изследвания на социално-икономическите последици от употребата на кхат.
5. През последните три десетилетия кхат се превърна в значим източник на заетост, доходи и приходи в страните производителки около Африканския рог.

1. Фармакология на кхат

Психоактивните агенти, съдържащи се в кхатовите листа, включват катинон (аминопропиофенон), катин (норпсевдоефедрин) и норефедрин, но пълният набор от съединения остава до голяма степен неизследван. Катинонът например наподобява амфетамин както по химична структура, така и по биохимичен ефект и въздействие върху поведението, въпреки че е почти наполовина по-слаб. Обикновено 100–300 г кхатови листа се дъвчат между три и шест часа. Съдържанието на катинон може да варира от 30 до 200 мг в 100 г пресни листа; до 90 % от него се извлича чрез дъвчене. Това количество съответства на ниска до средна доза амфетамин, но бавното и трудно усвояване ограничава натрупването и пиковите плазмени нива. Тъй като катинонът е силно неустойчив и се разпада в рамките на 72 часа от събиране на растението, кхатовите листа се предпочитат пресни. Катинонът и катинът и някои от техните производни, които се произвеждат синтетично (напр. меткатинон) са контролирани вещества съгласно Международната конвенция за психотропните вещества (1971 г.), но кхатовите листа не се контролират. Бяха направени няколко опита за включване на кхат в международното планиране, но в резултат на всеобхватен преглед, извършен наскоро от Експертната комисия по наркозависимостите на Световната здравна организация, се стигна до заключението, че данните за необходимостта от такова включване не са достатъчни.

2. Правното положение и търговията с кхат в Европа

Най-новите налични данни показват, че 15 държави-членки на ЕС и Норвегия (вж. картата) осъществяват контрол върху кхат като незаконен наркотик. За разлика от тях Нидерландия и Обединеното кралство са приели режим на „свободна търговия“, позволявайки внос, търговия и потребление на кхат като зеленчуков продукт. Неотдавна Консултативният съвет по злоупотребата с наркотични вещества на Обединеното кралство и експертите в Нидерландия препоръчаха правното статукво да се запази. В останалите 10 държави-членки положението на кхат не се контролира.

Липсва надеждна информация относно вноса на кхат в ЕС или потоците от кхат на територията на ЕС. Двете основни входни точки

са Лондон, където основно от Кения и Етиопия се внасят приблизително 300 тона кхат годишно, и Амстердам. В някои страни количеството на заловения през последните пет години кхат приблизително се е удвоило. Например в Германия и Швеция са заловени съответно 30 тона и 11 тона кхат само през 2008 г., докато в Норвегия са задържани осем тона през 2007 г. Все по-големи количества биват залавяни по пътните връзки между Нидерландия и скандинавските страни. Кхат е залавян също в полети до Северна Америка, което показва, че ЕС представлява транзитна точка за други дестинации.

3. Употреба на кхат в Европа

В рамките на ЕС употребата на кхат се ограничава до имигрантите от страните от и около Африканския рог. Растението може и да се закупи в интернет поради нарастващата търговия с „наркотични растения“ там, но мащабът на употребата му извън мигрантските общности е изключително ограничен. Проучвания на употребата на кхат са проведени в Дания, Германия, Испания, Италия, Швеция, Обединеното кралство и Норвегия, като най-подробно е описана употребата му сред общностите от Сомалия и Йемен в Обединеното кралство. Европейските проучвания не предоставят солидна база за оценка на равнището на разпространение, но дават представа за моделите на употреба. Обикновено проучванията отчитат относително високи равнища на употребата (34–67 %) с до 10 % ежедневно употребяващи лица, много от които отговарят на някои от критериите за зависимост. Знанията в тази област все още са незначителни и недостатъчни относно социалните или здравните последици от употребата му. Съществуват например данни за „кхатов туризъм“, при който сомалийци от скандинавските страни и посетители от Близкия изток употребяват кхат в Лондон.

Според данните от изследванията моделите на употреба се различават между различните поколения. Кхат се използва най-редовно от онези, които са придобили навика, преди да пристигнат в Европа. По-рядко го употребяват лица от второто поколение имигранти. Това е важен фактор, когато се разглеждат възможностите за намаляване на употребата му в бъдеще, въздействие върху което е вероятно да окаже броят на мъжете сред населението от

първото поколение, пристигащи от страни, в които се употребява кхат.

© Mara Truog

Кхатови листа

В Нидерландия и Обединеното кралство, където кхат е законна стока, той обикновено се употребява в кафенета, наречени „мафриш“, които служат като социални центрове и в които се предлагат тонизиращи напитки, достъп до телевизия, храна и кхат. Кафенетата „мафриш“ предоставят възможност за обмен на информация, получаване на новини от страните на произход и други общностни дейности. Кхат е възможно да се приема също в обществени помещения и частни апартаменти. Може да бъде купен от зеленчукови магазини, магазините за търговия на дребно и дори от вестникарските будки. За разлика от тези страни в Швеция продажбата на кхат наподобява търговията с други наркотични вещества; извършва се в периферията на обществени места, например паркинги. През зимата се отдават под наем частни домове, в които се употребява кхат, а през лятото това се извършва в обществените паркове. Свързаните с употребата на кхат културни особености предполагат възможност за полицейска намеса, а в някои страни с по-строго правоприлагане те са довели до натрупано напрежение в отношенията между мигрантските общности и полицията.

4. Здравни последици от употребата на кхат

С употребата на кхат се свързват многобройни психически и физически проблеми със здравето. При все това проучването на кхат все още е в самото начало и наличната обоснована информация по темата е недостатъчна. Като цяло умерената употреба на кхат не се счита за вредна. Сериозните неблагоприятни ефекти

като психотични състояния, предизвикани от кхат, обикновено се свързват с прекомерната употреба. Потенциалът на наркотика да създава зависимост все още не е изучен достатъчно и въпреки че общата зависимост изглежда относително умерена в сравнение с някои други психоактивни вещества, при някои употребяващи е видна натрапчива нужда от употреба, подобна на тази, срещана при лицата, зависими от стимуланти. Нараства обемът от данни, които показват че кхат може да влоши вече съществуващи проблеми на психичното здраве, както и да предизвика психоза и агресивно поведение, особено при предразположените лица. Има данни, че хроничната употреба на кхат се свързва със сериозни проблеми със здравето. Често обаче е трудно да се определи относителното въздействие на самия наркотик по отношение на останалите рискови фактори, които също могат да бъдат свързани с употреба, например тютюнопушене, неправилен хранителен режим или остатъци от пестициди. Отрицателните физиологични последици, свързани с употребата на кхат, включват: проблеми с лигавиците, хипертония, сърдечносъдови усложнения, язви на

дванадесетопръстника, сексуална дисфункция, хепатотоксичност и понижено телго на бебетата, родени от майки, които употребяват кхат. Като цяло обаче данните не позволяват да се направи категорично заключение за причинно-следствена връзка. По същата причина не е изследван подробно аргументът за възможните лекарствени приложения на кхат. Ясно е, че професионалисти в областта на здравеопазването, които вероятно лекуват членове на мигрантските общности, често не разполагат с достатъчни знания за здравните проблеми, които могат да се дължат на употребата на този наркотик.

5. Дебатът за кхат в Европа

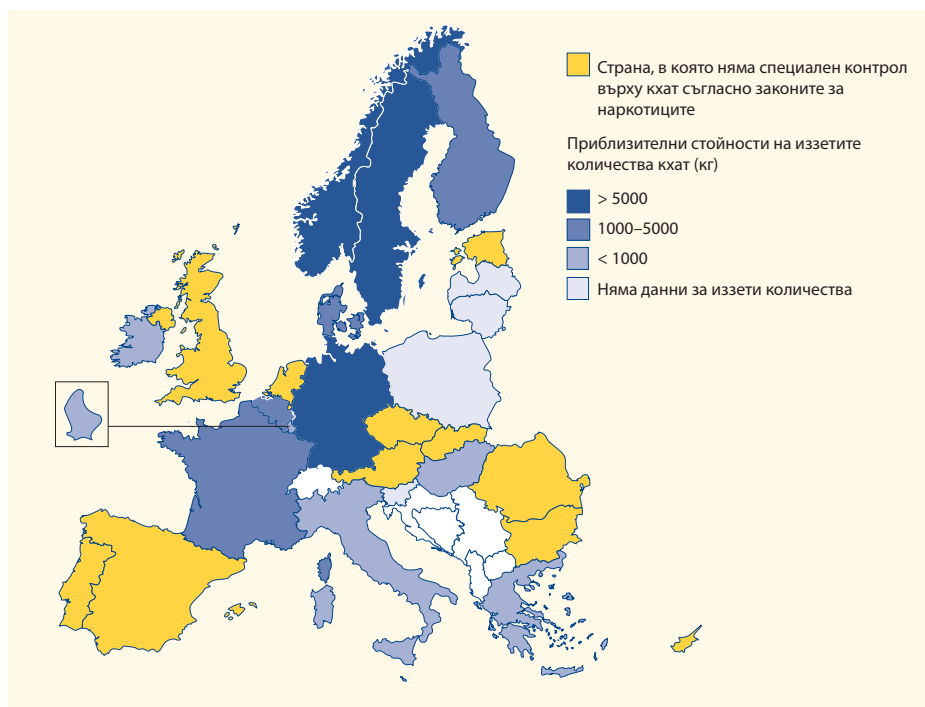
Още от колониалната епоха европейците са считали, че употребата на кхат оказва отрицателно въздействие върху здравето и продуктивността. Допълнителна тревога, породена след появата на наркотика в европейските страни, е, че неговата употреба може да се разпространи от мигрантските групи към другото население. Сред мигрантските общности в Европа употребата на

кхат се е превърнала в спорен въпрос, като много мигранти я считат за част от своето културно наследство, докато други възразяват срещу нея по религиозни причини. Въпреки че ислямските учени в продължение на векове са приемали кхат, възходът на ислямския фундаментализъм днес е създал атмосфера на нетърпимост към този навик в някои научни школи. Активисти от неправителствени организации са организирали протести срещу употребата на кхат, които отдават редица социални проблеми на неговата систематична употреба сред мъжете. Трудно е да се определят количествените параметри на този въпрос. От научна гледна точка и предвид наличните към момента данни не е ясно до каква степен разпадането на семейството, високите нива на безработицата, ниското образователно ниво и изолацията са резултат от употребата на кхат сама по себе си или от структурната слабост на поставените в неравностойно положение уязвими мигрантски общности.

6. Икономически подем и развитие в кхатовата ивица

Производителите на кхат в Етиопия, Кения и Йемен станаха свидетели на драматично разрастване на вътрешните пазари и пазарите за износ през последните години. Изчислено е, че за периода 2003–2004 г. износът на кхат е възлизал на близо 15 % от приходите на Етиопия от износ, приблизително 413 милиона долара между 1990 и 2004 г., което го поставя на второ място сред стоките за износ. В страните от кхатовата ивица производството, транспортът, обработката и продажбите са основните източници на заетост. Понастоящем отглеждането на кхат се премества към нетрадиционни области за отглеждане в Етиопия, Кения, Южна Африка, Судан и Уганда. За разлика от кафето, памука и какаото цените на кхат варира много слабо, което гарантира на фермерите сигурна прехрана. Тъй като е сухоустойчив и изисква малко обработка, кхат представлява привлекателна възможност за земеделските производители. В страните, където се произвежда, интензивното отглеждане на кхат е довело до сериозни последици за околната среда и тревога за сигурността на производството на храни. Неотдавна бяха предложени програми за намаляване на производството на кхат, но към момента тяхното изпълнение не е широко разпространено.

Правен статут на кхата в държавите-членки на ЕС и Норвегия и стойности на заловените количества, където има данни

Заклучения и съображения за политики

1. Големите му количества, нестабилността на активните вещества и начинът, по който се приема, правят кхата несъвместим с изискванията относно основните групи употребяващи наркотици в Европа. Поради това възможността за разпространението му към по-широкия пазар на наркотици изглежда ограничена.
2. Европейските пазари на кхат изглежда се разрастват, но данните са малко и сочат към необходимост от подобряване на мониторинга. Наличието на по-добри данни би създало информиран дебат относно начина за решаване на въпроси като трансграничен трафик, като същевременно се избягва криминализирането на вече уязвими социални групи. Това ще подобри също нашето разбиране за начина, по който да отговорим на употребата на наркотици в мигрантските общности.
3. Кхат се използва предимно от мигрантски общности в Европа. Тези общности трябва да бъдат по-добре информирани за потенциалните здравни, социални и правни последици от него.
4. Употребата на кхат може да доведе до здравни и социални проблеми. Европейските професионалисти в областта на здравеопазването и социалните работници трябва да могат да идентифицират вредите, свързани с кхат, и да разполагат с готови стратегии за защита на уязвимите групи, употребяващи кхат.
5. Икономическото значение на кхат за страните, в които той се произвежда, е нараснало отчасти поради разрастването на търговията с ЕС. Политиките за развитие и контрол върху наркотиците за такива страни изискват координация и осведоменост относно потенциалното въздействие на европейските мерки за контрол.
6. Броят на употребяващите кхат в Европа изглежда нараства, но въпреки това съществува слабо разбиране на мащаба и естеството на проблема. Поради това е необходимо чрез изследванията да се осъществи по-добра оценка на пазара на този наркотик, възникващите модели на неговата употреба, както и на степента на социално-икономическите и здравните последици.

Основни източници

Anderson, D., Beckerleg, S., Hailu, D., Klein, A. (2007), *The Khat Controversy: Stimulating the Debate on Drugs*, Berg, Oxford.

Feyissa, A.M., Kelly, J.P. (2008), 'A review of the neuropharmacological properties of khat' *Progress in Neuro-Pharmacology and Biological Psychiatry* 32, стр. 1147-1166.

Griffiths, P., Lopez, D., Sedefov, R., et al. (2010), 'Khat use and monitoring drug use in Europe: The current situation and issues for the future', *Journal of Ethnopharmacology*, том 132, брой 3, стр. 578-583.

Klein, A. (2008), 'Khat in the Neighbourhood – Local Government Responses to Khat Use in a London Community,' *Substance Use and Misuse*, том 43, стр. 819-831.

Pennings, E. J. M., Opperhuizen, A., van Amsterdam, J. G. C. (2008), 'Risk assessment of khat use in the Netherlands. A review based on adverse health effects, prevalence, criminal involvement and public order', *Regulatory Toxicology and Pharmacology* 52, стр. 199-207.

Warfa, N., Klein, A., Bhui, K., Leavey, G., Craig, T., Stansfeld, S. (2007), 'Khat use and mental illness: a critical review', *Social Science and Medicine* 65, стр. 309-318.

Информация в интернет

Министерство на вътрешните работи на Великобритания (2005), Консултативен съвет по злоупотребата с наркотици
<http://www.homeoffice.gov.uk/publications/drugs/acmd1/khat-report-2005/>

Европейска научна фондация (2009), интернет страница за конференции
<http://www.esf.org/activities/esf-conferences/details/2009/confdetail274.html?conf=274&year=2009>

Програма на ООН за развитие (ПРООН), Център за международна политика – Приобщаващ растеж (2007), 'Should Khat be banned? The Developmental Impact.'
<http://www.ipc-undp.org/pub/IPCOnePager40.pdf>

Световната банка (2007), 'Towards Qat Demand Reduction'
http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2007/06/26/000090341_20070626112355/Rendered/PDF/397380YE.pdf

СЗО (2006), Експертен комитет по наркотичната зависимост
http://www.who.int/medicines/areas/quality_safety/4.4KhatCritReview.pdf

